

ZAŁĄCZNIK NR 1
DO REGULAMINU ROK PTTK
„SZLAKIEM ZAMKÓW, PAŁACÓW I DWORÓW MAZOWSZA”
KANON KRAJOZNAWCZY

I. TOP 10

1. **Ciechanów**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – zamek książąt mazowieckich, 1 poł. XV w., gotyk (ruiny; ob. Muzeum Szlachty Mazowieckiej, miejsce letnich treningów bractw rycerskich oraz turniejów).
2. **Jabłonna**, woj. mazowieckie, pow. legionowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac Poniatowskich, 2 poł. XVIII w., barok, klasycyzm (rezydencja biskupów płockich założona przez Michała Jerzego Poniatowskiego [brata króla Stanisława Augusta] – biskupa płockiego i prymasa Polski, później rezydencja ks. Józefa Poniatowskiego [bratanka prymasa], następnie Potockich; ob. Dom Zjazdów i Konferencji Polskiej Akademii Nauk), oficyna [tzw. Pawilon Królewski], pawilon chiński, oranżeria, 2 poł. XVIII w., klasycyzm, park krajobrazowy.
3. **Nieborów**, łódzkie, pow. łowicki – zespół pałacowo-parkowy (założony przez kard. Michała Stefana Radziejewskiego – prymasa Polski): pałac Radziwiłłów, 2 poł. XVII w., barok, zabudowania gospodarcze, poł. XVIII w., oranżerie, stajnia, wozownia, Pawilon Myśliwski, budynek Manufaktury, ogród barokowy w stylu regularnym [francuskim], 2 poł. XVIII w., park krajobrazowy (ob. Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie).
4. **Opinogóra**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – zespół pałacowo-parkowy: zameczek Krasińskich, 1 poł. XIX w., neogotyk (ob. Muzeum Romantyzmu), domek podcieniowy, XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy, XIX w.
5. **Płock**, woj. mazowieckie – zamek książąt mazowieckich na Wzgórzu Tumskim n/Wisłą, XIII/XIV w., gotyk (ob. opactwo Benedyktynów; Muzeum Diecezjalne).
6. **Pułtusk**, woj. mazowieckie, pow. pułtuski – zamek biskupi n/Narwią, XIV-XVI w., renesans (przebywali tu m. in. król Zygmunt III Waza, król Szwecji Karol XII, cesarz Francji Napoleon I Bonaparte oraz carowie Rosji – Aleksander I i Aleksander II; ob. Dom Polonii Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”).
7. **Szydłowiec**, woj. mazowieckie, pow. szydłowiecki – zamek magnacki, XV/XVI w., renesans (rezydencja Szydłowieckich i Radziwiłłów; ob. Szydłowieckie Centrum Kultury i Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych).
8. **Warszawa** – Pałac Kultury i Nauki z Salą Kongresową, Plac Defilad 1, poł. XX w., (1952-1955), art deco, socrealizm (najwyższy budynek w Polsce – całkowita wysokość 230,68 m).
9. **Warszawa** – zespół pałacowo-parkowy w Wilanowie: pałac, 2 poł. XVII w. z Łazienką Lubomirskiej, barok (rezydencja króla Jana III Sobieskiego, później króla Augusta II Mocnego Sasa), oficyna, kordegarda, oranżeria, figarnia, stajnia, wozownia, dom ogrodnika, most rzymski, park XVII-XIX w. (ob. Muzeum Pałac w Wilanowie).
10. **Warszawa** – Zamek Królewski (Stare Miasto, pl. Zamkowy 4), XIV-XVIII w., barok (rezydencja książąt mazowieckich, następnie królowej Bony Sforzy – żony króla Zygmunta I Starego; po przeniesieniu przez Zygmunta III Wazę stolicy Polski z Krakowa do Warszawy główna rezydencja królów Polski, miejsce obrad Sejmu i Senatu [tu 3 maja 1791 r. Sejm Czteroletni uchwalił konstytucję], następnie siedziba władz I Rzeczypospolitej, później prezydenta II RP – Ignacego Mościckiego; na zamku przebywał cesarz Francji Napoleon I Bonaparte, który podjął tu decyzję o utworzeniu Księstwa Warszawskiego; mieszkali tu Ignacy Jan Paderewski i pisarz Stefan Żeromski; w Kaplicy Małej urna z sercem Tadeusza Kościuszki; ob. Muzeum Historii i Kultury Narodu Polskiego), Biblioteka Królewska; na Placu Zamkowym kolumna Zygmunta III Wazy, XVII w. – pierwszy świecki pomnik w Warszawie.

II. Zamki i ruiny:

1. **Czersk**, woj. mazowieckie, pow. piaseczyński – ruiny zamku książąt mazowieckich, XIV/XV w., gotyk (wzniesiony przez księcia Janusza I; co roku, w czerwcu, odbywa się tu impreza plenerowa „Święto Duchów”).
2. **Gostynin**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – ruiny zamku książąt mazowieckich, XIV/XV w., gotyk (fundacji księcia Siemowita IV; w 2000 r. powołano Fundację na Rzecz Odbudowy Zamku Gostynińskiego; prace ruszyły w roku 2005).
3. **Iłża**, woj. mazowieckie, pow. radomski – ruiny zamku biskupów krakowskich, XIV w., renesans (gościli tu królowie Polski: Władysław Jagiełło, Kazimierz Jagiellończyk, Zygmunt I Stary, Zygmunt III Waza i Władysław IV Waza oraz poeci Jan Kochanowski i Bolesław Leśmian).
4. **Liw**, woj. mazowieckie, pow. węgrowski – ruiny zamku książąt mazowieckich n/Liwcem, XIV/XV w., gotyk (siedziba książąt mazowieckich, później dobra królowej Bony Sforzy – żony króla Zygmunta Starego; ob. muzeum zamkowe).
5. **Łowicz**, woj. łódzkie, pow. łowicki – ruiny zamku arcybiskupiego [prymasowskiego], poł. XIV w. (przebywał tu król Jan Kazimierz uchodząc z Warszawy na Śląsk przed Szwedami oraz kilkakrotnie król Jan III Sobieski; ob. w odbudowie).
6. **Oporów**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – zamek biskupi, XV w., gotyk (rezydencja prymasa Polski Władysława Oporowskiego; ob. Muzeum Wnętrz Stylowych), park krajobrazowy, 1 poł. XIX w.
7. **Rawa Mazowiecka**, woj. łódzkie, pow. rawski – ruiny zamku książąt mazowieckich, 2 poł. XIV w., gotyk (wzniesiony przez księcia Ziemowita III; po przyłączeniu Rawy do Korony zamek wyznaczono na miejsce przechowywania kwarty, tj. dochodów z królewskiej przynależności przeznaczonych na utrzymanie stałego wojska; ocalała do dziś wieża mieściła skarb kwarciany; ob. Muzeum Ziemi Rawskiej).
8. **Sobota**, woj. łódzkie, pow. łowicki – zamek rycerski, XV-XIX/XX w., renesans, neogotyk (w 1985 r. podczas badań archeologicznych w bryle dworu zidentyfikowano pozostałości sześciobocznej wieży, opiętej narożnymi przyporami, zbudowanej z cegły gotyckiej [jest to jedyny dotychczas zidentyfikowany fragment XV w. zamku]; najprawdopodobniej d. rezydencja obronna Doliwitów Sobockich, z której wywodzili się dwaj wysocy urzędnicy: wojewoda łęczycki – Jan i kasztelan łęczycki – Tomasz; najprawdopodobniej ten drugi, zajmujący wcześniej stanowisko miecznika, a potem sędziego łęczyckiego, podjął się budowy rodowego zamku).
9. **Sochaczew**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – ruiny zamku książąt mazowieckich, XIV/XV w., gotyk (siedziba książąt mazowieckich, później starostów sochaczewskich; książę Siemowit III ogłosił tutaj pierwszy statut ogólnomazowiecki).
10. **Szreńsk**, pow. mławski – ruiny zamku rycerskiego, 1 poł. XVI w., gotyk (wzniesiony przez wojewodę płockiego Feliksa Szreńskiego); zamek posiadał cztery koliste wieże narożne, budynek bramny, Dom Duży i Dom Mniejszy, barbakan i fosy [Jędrzej Święcicki pisał w drugiej połowie XVI wieku: „Na całym Mazowszu nie ma takiego drugiego zamku, który by mógł się z nim zmierzyć pod względem kosztowności, kunsztownego wykonania i wytworności”]; zniszczony przez konfederatów barskich w XVIII w., park zamkowy; z upływem lat niezabezpieczone ruiny niszczone przez czas i miejscową ludność niestety powoli giną w oczach.
11. **Tykocin**, woj. podlaskie, pow. białostocki – zamek rycerski, XIV w., gotyk (w rękach króla Zygmunta Augusta pełnił funkcję arsenału koronnego, biblioteki i skarbcza; później przekazany hetmanowi Stefanowi Czarnieckiemu; ob. zamek w odbudowie).
12. **Warszawa** – zamek Ostrogskich [pałac Zamoyskich, pałac Ordynacki], Powiśle, ul. Tamka 41, XVII-XIX w. (na przełomie XVI i XVII w. kasztelan krakowski Janusz Ostrogski planował wzniesić na wysokiej skarpie wiślanej rezydencję w formie obronnego zamku [realizacji doczekał się jedynie bastion opinający krawędź skarpy]; w 1720 r. pałac wchodzi w posiadanie ordynatów Zamoyskich [stąd nazwa pałac

Ordynacki]; obiekt ten przekształcany był wielokrotnie pełniąc kolejno funkcje lazaretu, fabryki wyrobów gumowych, Domu Zdrowia, Instytutu dla moralnie zaniedbanych dzieci, a w latach 1859-1939 stając się siedzibą Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego; z budowlą tą związana jest legenda o złotej kaczmurce pilnującej w podziemiach olbrzymiego skarbu; ob. Towarzystwo im. Fryderyka Chopina; muzeum; niestety ob. w podziemiach zamku mieszczą się m. in. garaże).

13. **Warszawa** – zamek Ujazdowski, al. Ujazdowskie 6, poł. XVII w. (zamek myśliwski książąt mazowieckich, po przyłączeniu Mazowsza do Korony czasowa rezydencja królowej Bony Sforzy – żony króla Zygmunta I Starego, później podmiejska, letnia rezydencja Zygmunta III Wazy; obok zamku znajdował się drewniany pałac ks. Anny Jagiellonki [w 1578 r. podczas uroczystości weselnych Jana Zamoyskiego odbyła się tutaj prapremiera *Odprawy Posłów greckich* Jana Kochanowskiego]; niestety relikty tego budynku przestały istnieć w trakcie budowy Trasy Łazienkowskiej; w 1776 r. rezydencję nabył król Stanisław August Poniatowski i przeznaczył zamek na koszarę; w latach 1809-1939 mieścił się tutaj Szpital Wojskowy; ob. Muzeum Zamku i Szpitala Wojskowego na Ujazzdowie; Centrum Sztuki Współczesnej).

III. Pałace i dwory Mazowsza:

1. **Babsk**, woj. łódzkie, pow. rawski – zespół dworsko-parkowy: dwór, pocz. XIX w., klasycyzm, spichlerz, wozownia, stajnia, karczma, park krajobrazowy.
2. **Bedlno**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac pocz. XX w., neoklasycyzm, park krajobrazowy.
3. **Bęckowo**, woj. podlaskie, pow. grajewski – dwór, 2 poł. XVIII w., barok.
4. **Biała Rawska**, woj. łódzkie, pow. rawski – pałac, poł. XIX w., neogoty, neorenesans.
5. **Białogórze**, woj. mazowieckie, pow. żyrardowski – dwór, pocz. XX w., klasycyzm.
6. **Biezuń**, woj. mazowieckie, pow. żuromiński – pałac Zamoyskich, 2 poł. XVIII w., barok, klasycyzm.
7. **Boglewice**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
8. **Borkowice**, woj. mazowieckie, pow. przysuski – zespół pałacowo-parkowy: pałac Dembińskich, pocz. XX w., eklektyzm, park krajobrazowy w stylu angielskim.
9. **Borowice**, woj. mazowieckie, pow. płoński – zespół dworski: dwór, pocz. XX w., neorenesans, klasycyzm, park krajobrazowy, poł. XIX w.
10. **Borowie**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm.
11. **Borów**, woj. łódzkie, pow. łowicki – dwór, 2 poł. XIX w., (miejsce urodzenia Władysława Grabskiego – premiera i ministra skarbu, „ojca polskiej złotówki”), park krajobrazowy.
12. **Boża Wola**, woj. mazowieckie, pow. miński – dwór, XVIII/XX w., neorenesans.
13. **Bratoszewice**, woj. łódzkie, pow. zgierski – pałac, 1 poł. XX w., barok, klasycyzm, modernizm.
14. **Brzeście**, woj. mazowieckie, pow. piaseczyński – dwór, XVIII w., barok, klasycyzm (drewniany).
15. **Brzeźno**, woj. mazowieckie, pow. ostrołęcki – pałac, XIX/XX w., neoklasycyzm, park krajobrazowy.
16. **Chajęty** [d. Jaktory], woj. mazowieckie, pow. wołomiński – pałac 2 poł. XVIII w., klasycyzm, park krajobrazowy.
17. **Chlebnia**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – dwór, pocz. XX w., neobarok, modernizm.
18. **Chlewiska**, woj. mazowieckie, pow. szydłowiecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, XVII-XIX w., klasycyzm, kordegarda, stajnie, park krajobrazowy (właścicielami byli m. in. Stanisław Sołtyk – poseł Sejmu Czteroletniego, później marszałek sejmu, jeden z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk, następnie jego syn gen. Roman Sołtyk –

- uczestnik kampanii napoleońskich i Powstania Listopadowego; na jego wniosek detronizowano cara Mikołaja I).
19. **Chociszewo**, woj. mazowieckie, pow. płoński – dwór, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
  20. **Chotyń**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm.
  21. **Chrzęsne**, woj. mazowieckie, pow. wołomiński – pałac, poł. XVII w., renesans (na plenerach bywał tu malarz Władysław Podkowiński).
  22. **Ciechanowiec**, woj. podlaskie, pow. wysokomazowiecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans (ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka), oficyna w formie nieregularnej willi włoskiej, neorenesans, pawilon [tzw. „Leśniczówka”], stajnia, wozownia, ogród botaniczny roślin leczniczych, park krajobrazowy, (w parku skansen, m. in. dwór myśliwski przeniesiony z miejscowości Siemiony; Muzeum Weterynarii [największe w Europie]; muzeum pisanki).
  23. **Czerwonka**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm (ob. Szkoła Muzyczna).
  24. **Dańków**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – zespół dworsko-parkowy: dwór, XIX/XX w., klasycyzm, 2 pawilony (drewniane); rządówka, spichlerz, wozownia, park krajobrazowy.
  25. **Dębe Małe**, woj. mazowieckie, pow. miński – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
  26. **Dębinki**, woj. mazowieckie, pow. wyszkowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac 2 poł. XVIII w., klasycyzm, oficyny, park krajobrazowy XVIII-XIX w. (ob. Państwowy Dom Dziecka).
  27. **Dęblin**, woj. lubelskie, pow. rycki – zespół pałacowo-parkowy: pałac Mniszchów, poł. XVIII w., klasycyzm, 2 oficyny, kordegarda, pawilon ogrodowy, dom ogrodnika, park w stylu angielskim (ob. własność wojska).
  28. **Dłużew**, woj. mazowieckie, pow. miński – dwór n/Świdrem, 1 pocz. XX w., klasycyzm (ob. dom pracy twórczej i ośrodek plenerowy Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie).
  29. **Drozdowo**, woj. mazowieckie, pow. płoński – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm.
  30. **Drwalew**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, oficyna, pawilon, park krajobrazowy, pocz. XIX w.
  31. **Dylew**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, pocz. XX w., barok, klasycyzm (ob. własność pianisty Marka Drewnowskiego; organizowany był tu Festiwal Muzyczny im. Józefa Hoffmana), park krajobrazowy.
  32. **Falenty**, woj. mazowieckie, pow. pruszkowski – pałac, 1 poł. XVII w., neorenesans (gościł tu król Jan III Sobieski).
  33. **Felicjanów**, woj. mazowieckie, pow. płoński – dwór, 1 poł. XIX w., neorenesans, klasycyzm, park podworski (ob. siedziba władz Kościoła Katolickiego Mariawitów).
  34. **Gawłów**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – pałac, 2 poł. XIX w., neobarok, klasycyzm (ob. Dom Pomocy Społecznej).
  35. **Giżyce**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, XVIII/XIX w., neorenesans (neogotycka wieża).
  36. **Głuchy**, woj. mazowieckie, pow. wyszkowski – dwór (miejsce urodzenia poety Cypriana Kamila Norwida, ob. własność aktorki Beaty Tyszkiewicz i reżysera Andrzeja Wajdy), XVIII w., klasycyzm (drewniany).
  37. **Gołaszew**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – dwór, poł. XIX w., neorenesans.
  38. **Gołyń**, woj. łódzkie, pow. rawski – zespół dworsko-parkowy: dwór, poł. XIX w., park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.
  39. **Gostomia**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, poł. XIX w., neobarok.
  40. **Goślice**, woj. mazowieckie, pow. płoński – dwór, XVIII w., neobarok.
  41. **Gradów**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, 2 poł. XIX w., neorenesans.

42. **Grodzisk Mazowiecki**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – dwór Skarbków, 2 poł. XVIII w., barok, klasycyzm (wewnątrz unikalne polichromie autorstwa Jana Bogumiła Plerscha; ob. Państwowa Szkoła Muzyczna).
43. **Grzegorzewice**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – pałac poł. XIX w., neorenesans.
44. **Grzmiąca-Słubica**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – pałac, poł. XIX w., neorenesans.
45. **Guzów**, woj. mazowieckie, pow. żyrardowski – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
46. **Helenów**, woj. mazowieckie, pow. pruszkowski – zespół pałacowo-parkowy, pałac pocz. XIX w., neorenesans, park krajobrazowy (w parku rzeźby klasycystyczne).
47. **Izdebno Kościelne**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm (ob. Dom Pomocy Społecznej).
48. **Jadwisin**, woj. mazowieckie, pow. legionowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac Radziwiłłów, 2 poł. XIX w., neorenesans (ob. dom wypoczynkowy Urzędu Rady Ministrów), park krajobrazowy.
49. **Janów**, woj. mazowieckie, pow. miński – pałac, pocz. XX w., eklektyzm (ob. Zespół Szkół Agrotechnicznych).
50. **Kaleń**, woj. łódzkie, pow. rawski – pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm.
51. **Kampinos**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – dwór, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
52. **Kąty**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm.
53. **Kiernozia**, woj. łódzkie, pow. łowicki – pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy (w parku kopiec ku czci Tadeusza Kościuszki).
54. **Kobylin**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
55. **Kociszew**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, pocz. XX w., klasycyzm.
56. **Kołbiel** [Stara Wieś], woj. mazowieckie, pow. otwocki – pałac Zamoyskich, 2 poł. XIX w., neorenesans.
57. **Korczew**, woj. mazowieckie, pow. siedlecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac Kuczyńskich [tzw. „Perła Podlasia”], 1 poł. XVIII w., barok, neogotyck, pałac letni Ostrowskich [tzw. „Syberia”], kaplica (d. oranżeria), studnia św. Jana Nepomucena, d. kordegarda, d. kuźnia, park krajobrazowy.
58. **Korytnica**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński, dwór – 2 poł. XIX w., klasycyzm.
59. **Koszelew**, woj. mazowieckie, pow. płocki – dwór, poł. XIX w., park krajobrazowy (ob. Dom Pomocy Społecznej).
60. **Kozienice**, woj. mazowieckie, pow. kozienicki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XVIII w., ob. bezstylowy (rezydencja króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, miejsce urodzenia króla Zygmunta I Starego, wcześniej bywał tu wielokrotnie król Władysław Jagiełło; ob. Muzeum Regionalne), kolumna upamiętniająca narodziny Zygmunta I Starego (najstarszy tego typu pomnik w Polsce), hamernia [kuźnia] – zabytkowa fabryka broni z XVIII w., park w stylu angielskim.
61. **Koźniewo Wielkie**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – dwór, 2 poł. XVIII w., barok (drewniany).
62. **Krobów**, woj. mazowieckie, grójecki – dwór, 2 poł. XIX w., neorenesans.
63. **Krośniewice**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neobarok, oficyna, rządówka, dom ogrodnika, oranżeria, kordegarda, park krajobrazowy, 2 poł. XIX w. (w zach. części parku najstarszy w Polsce obelisk, wzniesiony ku czci ks. Józefa Poniatowskiego).
64. **Krzykosy**, woj. mazowieckie, pow. płocki – pałac, pocz. XX w., renesans, klasycyzm.
65. **Kutno**, woj. mazowieckie, pow. kutnowski – zespół pałacowo-parkowy Gierałty: pałac, 2 poł. XVIII w., rokoko, (gościli tu m. in. cesarz Francji Napoleon I Bonaparte, król pruski Fryderyk August oraz Charles de Gaulle) kaplica w kształcie rotundy, klasycyzm (ob. Muzeum Bitwy nad Bzurą), park krajobrazowy.

66. **Kuznocin**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, pocz. XX w., barok, klasycyzm.
67. **Lechanice**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, pocz. XX w. (drewniany).
68. **Leszno**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, 1 poł. XVIII w., barok, rokoko.
69. **Lipków**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – dwór, 2 poł. XVIII w., barok, klasycyzm (mieszkał tu i tworzył pisarz i noblista Henryk Sienkiewicz; na prośbę żony miejsce to uwiecznił na kartach powieści *Ogniem i mieczem* sytuując tu pojedynek Michała Wołodyjowskiego z Bohunem; d. prywatne muzeum sienkiewiczowskie stworzone przez ks. Wacława Kurowskiego [zm. w 1992 r. i wtedy muzeum zostało niestety zlikwidowane], ob. plebania pobliskiego kościoła św. Rocha).
70. **Liw**, woj. mazowieckie, pow. węgrowski – dwór, 2 poł. XVIII w., barok (d. kancelaria starościńska).
71. **Luberadz**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – pałac, 2 poł. XVIII w., klasycyzm, manieryzm, park krajobrazowy, 1 poł. XIX w.
72. **Lucień**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – pałac XVIII/XIX w., neoklasycyzm, park krajobrazowy.
73. **Luszyn**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – zespół pałacowo-parkowy: pałac XVIII/XIX w., neobarok, kordegarda, park krajobrazowy, XIX w.
74. **Łanięta**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, poł. XIX w., neogotyck, klasycyzm, oficyna, park krajobrazowy, pocz. XIX w.
75. **Łąck**, woj. mazowieckie, pow. płocki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans przypominający styl tzw. „willi włoskiej” (w okresie międzywojennym letnia rezydencja marszałka Edwarda Śmigłego-Rydza, w 1939 r. kwatera gen. Władysława Andersa – dowódcy Nowogródzkiej Brygady Kawalerii; w pałacu i parku nakręcono wiele scen do znanych filmów, m. in. *Szatan z siódmej klasy*, *Stawka większa niż życie* oraz *Ogniem i mieczem*), park krajobrazowy, XIX w.
76. **Łęgonice**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy.
77. **Łęki Kościelne**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – dwór, 2 poł. XVIII w., neobarok, klasycyzm (drewniany), park krajobrazowy, 1 poł. XIX w. (dwór wraz z malowniczym otoczeniem wykorzystywano w plenerach filmowych, m. in. kręcono tu serial telewizyjny *Rodzina Połanieckich*, oparty na motywach powieści Henryka Sienkiewicza).
78. **Łomża**, woj. podlaskie, pow. Łomża – pałac biskupi, XX w. (1925 r.), neoklasycyzm.
79. **Łuczniczka**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – dwór Potockich, 1 poł. XIX w., klasycyzm (ob. siedziba Stowarzyszenia „Akademia Łuczniczka”), park podworski.
80. **Machnatka**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, XVIII/XIX w., barok, klasycyzm.
81. **Malina**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – pałac, 2 poł. XIX w., renesans.
82. **Mała Wieś**, woj. mazowieckie, pow. białobrzeski – zespół pałacowo-parkowy, pałac Walickich, XVIII w., klasycyzm (bywali tu: Jan Leon Koziński – słynny żołnierz w służbie Napoleona, Maria Walewska, gen. Józef Zajęczek – namiestnik Królestwa Polskiego oraz wielki książę Konstanty, gościł tu także król Stanisław August Poniatowski), park krajobrazowy.
83. **Michałów**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
84. **Miętne**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – zespół dworski: dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm, oficyna, 1 poł. XIX w., klasycyzm (drewniana), park podworski.
85. **Miłonice**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – dwór, 2 poł. XVIII w., barok (drewniany).
86. **Mińsk Mazowiecki**, woj. mazowieckie, pow. miński – pałac, pocz. XVII w., barok, klasycyzm, park krajobrazowy, 1 poł. XIX w. (ob. Miejski Dom Kultury).
87. **Młochów**, woj. mazowieckie, pow. pruszkowski – zespół pałacowo-parkowy, pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy, XIX w.

88. **Mordy**, woj. mazowieckie, pow. siedlecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XVIII w., klasycyzm, brama wjazdowa w formie wieży, poł. XVIII w., barok, dawna oranżeria, park krajobrazowy, XVIII w.
89. **Niegów**, woj. mazowieckie, pow. wyszkowski – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
90. **Nowe Miasto n/Pilicą**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, 2 poł. XVIII w., barok, park krajobrazowy.
91. **Nowe Paski**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
92. **Nowy Duninów**, woj. mazowieckie, pow. płocki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans, pałacyk myśliwski, 2 poł. XVIII w., zameczek, 2 poł. XIX w., neogoty, park krajobrazowy.
93. **Obory**, woj. mazowieckie, pow. piaseczyński – zespół dworsko-parkowy: dwór Ryxów, 2 poł. XVII w., barok (ob. Dom Pracy Twórczej Związku Literatów Polskich; przebywała tu cała plejada twórców II poł. XX w., m. in. Miron Białoszewski, Jan Brzechwa, Konstanty Ildefons Gałczyński, Stanisław Grochowiak, Józef Hen, Melchior Wańkowicz oraz Jerzy Skolimowski i Andrzej Wajda), podworski park krajobrazowy.
94. **Ogorzelice**, woj. mazowieckie, pow. płocki – dwór, 2 poł. XIX w., neorenesans, klasycyzm.
95. **Ojrzanów**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – pałac, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
96. **Opypy**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – zespół pałacowo-parkowy „Wiśnin”: pałac pocz. XX w., park krajobrazowy XIX/XX w. (d. majątek ks. Józefa Poniatowskiego).
97. **Orońsko**, woj. mazowieckie, pow. szydłowiecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, dawna oranżeria, spichlerz, stajnia (ob. Centrum Rzeźby Polskiej: Muzeum Józefa Brandta [znanego malarza batalisty], Muzeum Sztuki Współczesnej, Muzeum Orońska, galerie wystawiennicze, pracownie rzeźbiarskie), park krajobrazowy (plenerowa wystawa rzeźby).
98. **Osiek**, woj. mazowieckie, pow. płocki – dwór, pocz. XX w., barok, klasycyzm, park krajobrazowy, poł. XIX w.
99. **Osuchów**, woj. mazowieckie, pow. żyrardowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, XIX w., neorenesans, neoklasycyzm, park krajobrazowy XVIII/XIX w. (ob. Centralny Ośrodek Szkoleniowy ZUS).
100. **Otwock Wielki**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – pałac Bielińskich, XVII/XVIII w., barok (w 1752 r. Franciszek Bieliński wydał tu dokument powołujący w Ostrowie Wielkopolskim pierwszą w Polsce zawodową straż pożarną).
101. **Ożarów Mazowiecki**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm (2.10.1944 r. podpisano tu kapitulację Powstania Warszawskiego).
102. **Palczew-Parcele**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – Biały Pałac, XIX w., klasycyzm.
103. **Paplin**, woj. mazowieckie, pow. węgrowski – dwór, poł. XVIII w., barok.
104. **Pass**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm.
105. **Peplowo**, woj. mazowieckie, pow. płocki – dwór, XIX w., neorenesans.
106. **Petrykozy**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm (dworek szlachecki odrestaurowany przez aktora Wojciecha Siemiona, który stworzył tu Wiejską Galerię Sztuki).
107. **Pęcice**, woj. mazowieckie, pow. pruszkowski – pałac, pocz. XIX w., klasycyzm (zbudowany staraniem ks. Pawła Sapiehy na potrzeby loży masońskiej „Braci Polaków Zjednoczonych na Wschodzie Warszawy”; ob. pensjonat „Dwór Polski”), park krajobrazowy.
108. **Piaseczno**, woj. mazowieckie, pow. piaseczyński – dworek w stylu romantycznym [tzw. „Poniatówka”], pocz. XIX w. (bywał tu ks. Józef Poniatowski), park krajobrazowy (ob. park miejski).

109. **Pilaszków**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm (w czasie Powstania Kościuszkowskiego kwatera gen. Jana Henryka Dąbrowskiego; przebywali tu również Józef Wybicki – przyszły autor słów *Mazurka Dąbrowskiego* oraz gen. Stanisław Mokronowski – dowódca wojsk Księstwa Mazowieckiego oraz ks. Józef Poniatowski, który tutaj przystąpił do Powstania).
110. **Płońsk-Poświętne**, woj. mazowieckie, pow. płoński – zespół dworsko-parkowy: dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm, oficyna, 2 poł. XIX w. (przebywał tu jako guwerner u rodziny Weyherów pisarz i późniejszy noblista Henryk Sienkiewicz), park podworski.
111. **Podzamcze**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – zespół pałacowo-parkowy: pałac Zamoyskich, 1 poł. XIX w., klasycyzm, oficyna, poł. XIX w., klasycyzm, rządcówka, poł. XIX w., neogoty, tzw. budynek administracyjny, stajnie, park krajobrazowy, pocz. XIX w. (tablice upamiętniające bitwę maciejowicką; pod jedną z lip opatrywany był tu Tadeusz Kościuszko).
112. **Policzna**, woj. mazowieckie, pow. zwoleński – pałac, 2 poł. XIX w., renesans.
113. **Popowo Kościelne**, woj. mazowieckie, pow. wyszkowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XIX w., klasycyzm, neogoty, oficyna, park krajobrazowy.
114. **Poryte-Jabłoń**, woj. podlaskie, pow. zambrowski – dwór, 2 poł. XIX w., neorenesans.
115. **Prażmów**, woj. mazowieckie, pow. piaseczyński – dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm.
116. **Promna**, woj. mazowieckie, pow. białobrzegi – pałac, XVIII/XIX w., klasycyzm.
117. **Psary**, woj. łódzkie, pow. łowicki – dwór, 2 poł. XIX w., neorenesans, park krajobrazowy.
118. **Radziejowice**, woj. mazowieckie, pow. żyrardowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, poł. XVII w., barok, klasycyzm, zameczek, XVI/XVII w., neogoty (miejsce urodzenia kard. Michała Stefana Radziejowskiego, prymasa Polski; największa w Polsce ekspozycja dzieł Józefa Chełmońskiego), dworek administratora, XVIII/XIX w., klasycyzm, galeria, park krajobrazowy, XIX w.
119. **Raszyn**, woj. mazowieckie, pow. pruszkowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac Zygmunta Opackiego (letnia rezydencja króla Zygmunta III Wazy), pocz. XVII w., neorenesans, oficyny i oranżeria, poł. XIX w., park krajobrazowy, poł. XVIII w.
120. **Ryki**, woj. lubelskie, pow. rycki – dwór, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
121. **Rytomoczydła**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – zespół dworsko-parkowy: dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy.
122. **Sanniki**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neoklasycyzm (ob. Ośrodek Pamięci Fryderyka Chopina), park krajobrazowy (miejsce koncertów fortepianowych, pomnik kompozytora).
123. **Seroczyn**, woj. mazowieckie, pow. siedlecki – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans, dwór (drewniany), 1 poł. XIX w., klasycyzm (Jerzy Antczak reżyserując *Noce i dni* kręcił tu wszystkie sceny filmowego Serbinowa).
124. **Seroki-Parcela**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – pałac, pocz. XX w., barok.
125. **Siedlce**, woj. mazowieckie, pow. Siedlce – zespół pałacowo-ogrodowy: pałac Ogińskich, 1 poł. XVIII w., klasycyzm, oficyna, kaplica pw. Św. Krzyża, 2 poł. XVIII w., pawilon ogrodowy, park miejski Aleksandria (b. posiadłość Józefy Aleksandry Ogińskiej z Czartoryskich i jej męża Michała Kazimierza Ogińskiego – hetmana wielkiego litewskiego, pisarza i europejskiej sławy muzyka, autora znanego poloneza; gościł tu m. in. król Stanisław August Poniatowski oraz Tadeusz Kościuszko; tworzyli tu poeci oświecenia: Franciszek Karpiński, Julian Ursyn Niemcewicz i Franciszek Dionizy Kniaźnin; ob. Akademia Podlaska).
126. **Sinołęka**, woj. mazowieckie, pow. miński – zespół dworsko-parkowy: dwór, 1 poł. XIX w. (drewniany), dwór, pocz. XX w., spichlerz 2 poł. XVIII w. (drewniany), kaplica podworska XVII-XVIII w., (drewniana), park podworski, 1 poł. XIX w.
127. **Skierniewice**, woj. mazowieckie, pow. Skierniewice – zespół pałacowo-parkowy: pałac prymasowski, pocz. XVIII w., barok, (rezydencja arcybiskupów gnieźnieńskich;

- później rezydowali tu m. in. Wielki Książę Konstanty oraz carowie Mikołaj I i Aleksander I; ob. siedziba Instytutu Warzywnictwa) kuchnia pałacowa, oficyny, brama parkowa z kordegardami, 2 poł. XVIII w., klasycyzm, Willa „Aleksandria” [Pałacyk Myśliwski], 1 poł. XIX w., eklektyzm, wozownia, park pałacowy, XVIII-XIX w.
128. **Skotniki**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, 2 poł. XIX w., eklektyzm.
  129. **Skrzeszewy**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans (ob. Dom Pomocy Społecznej „Caritas”), park krajobrazowy.
  130. **Słubice**, woj. mazowieckie, pow. płocki – pałac, XVIII w., klasycyzm.
  131. **Smoszewo**, woj. mazowieckie, pow. nowodworski – pałac, 2 poł. XIX w. (ob. Szkolne Schronisko Młodzieżowe PTSM), park krajobrazowy.
  132. **Sobienie Szlacheckie**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – pałac Jeziorskich, poł. XIX w., klasycyzm.
  133. **Sochaczew-Chodaków**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, XIX w., klasycyzm.
  134. **Sokołów**, woj. mazowieckie, pow. gostyniński – dwór 2 poł. XVIII w., barok (drewniany), park krajobrazowy pocz. XIX w.
  135. **Sójki**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – dwór, 1 poł. XIX w., neogoty, neorenesans, park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.
  136. **Srebrna**, woj. mazowieckie, pow. płocki – zespół pałacowo-parkowy: pałac XVIII/XIX w., neorenesans, oficyna, park krajobrazowy, 2 poł. XIX w. (gościli tu m. in. pisarze: Julian Tuwim i Tadeusz Dołęga-Mostowicz).
  137. **Stanisławów**, woj. mazowieckie, pow. miński – dwór, pocz. XX w., barok, klasycyzm.
  138. **Starawieś**, woj. mazowieckie, pow. węgrowski – pałac, 2 poł. XVI w., neogoty (wzniesiony dla ks. Bogusława Radziwiłła), oficyna, XIX w., brama i kordegarda XVII w., neogoty.
  139. **Staroźreby**, woj. mazowieckie, pow. płocki – pałac XVIII/XIX w., barok, klasycyzm, park krajobrazowy, 2 poł. XVIII w.
  140. **Sterdyń**, woj. mazowieckie, pow. sokołowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac Ossolińskich, XVIII/XIX w., barok, oficyny, park w stylu angielskim.
  141. **Strzelce**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – zespół pałacowo-parkowy: pałac 2 poł. XIX w., neorenesans, cukrownia, gorzelnia, stajnia, park krajobrazowy, poł. XIX w. (ob. Zakład Doświadczalny Hodowli i Aklimatyzacji Roślin).
  142. **Sucha Szlachecka**, woj. mazowieckie, pow. białobrzegi – stary pałac, 2 poł. XIX w., renesans, nowy pałac, 1 poł. XX w., klasycyzm, modernizm.
  143. **Sucha**, woj. mazowieckie, pow. węgrowski – dwór, 1 poł. XVIII w., barok (miejsce to odwiedził król Stanisław August Poniatowski), park krajobrazowy, skansen (ob. własność prof. Marka Kwiatkowskiego, Muzeum Architektury Drewnianej Regionu Siedleckiego; w jednej z chat miał się ukrywać podczas Powstania Styczniowego ks. Stanisław Brzóska, generał i naczelny kapelan jednego z powstańczych oddziałów).
  144. **Sufczyn**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – dwór [tzw. „Dudzianka”], pocz. XIX w., klasycyzm.
  145. **Szczawin**, woj. mazowieckie, pow. ostrołęcki – pałac, pocz. XIX w., klasycyzm.
  146. **Szczuki**, woj. mazowieckie, pow. makowski – dwór, poł. XIX w. (mieszkała tu nauczycielka Maria Skłodowska [Curie] późniejsza noblistka; ob. ruina).
  147. **Szulmierz**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – dwór, 2 poł. XIX w., neogoty, neorenesans (mieszkał tu jako guwerner pisarz Stefan Żeromski), park krajobrazowy.
  148. **Szymanów**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – pałac, XIX w., neorenesans.
  149. **Ślężany**, woj. mazowieckie, pow. wołomiński – pałac, 2 poł. XIX w., eklektyzm (ob. bank).
  150. **Świdno**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XVIII w., barok, klasycyzm, spichlerz, stróżówka, park krajobrazowy.
  151. **Teresin**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – pałac, XIX/XX w., eklektyzm.

152. **Tomczyce**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, poł. XIX w., klasycyzm.
153. **Trąbki**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm.
154. **Trębki Nowe**, woj. mazowieckie, pow. nowodworski – Jaworowy Dwór, 1 poł. XVIII w., klasycyzm.
155. **Trojanów**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans.
156. **Tułowice**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, XVIII/XIX w., klasycyzm (w odrestaurowanych budynkach gospodarskich mieści się zbiór pojazdów dworskich z terenów Mazowsza i Małopolski).
157. **Tybory-Kamianka**, woj. podlaskie, pow. wysokomazowiecki – dwór, poł. XIX w., klasycyzm (ob. archiwum Polskiej Akademii Nauk).
158. **Ujazd**, woj. łódzkie, pow. tomaszewski – pałac, 2 poł. XIX w., neogotyck, park krajobrazowy.
159. **Ujazdowo**, woj. mazowieckie, pow. ciechanowski – dwór, 1 poł. XX w., klasycyzm.
160. **Walewice**, woj. łódzkie, pow. łowicki – pałac, 2 poł. XVIII w., klasycyzm.
161. **Warka-Winiary**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, 2 poł. XVII w., ob. bezstylowy (miejsce urodzenia Kazimierza Pułaskiego – późniejszego generała, bohatera Polski i USA; ob. muzeum jego imienia), park krajobrazowy, XVIII-XIX w.
162. **Wiązowna**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – pałac, 1 poł. XIX w., neobarok.
163. **Wilków Pierwszy**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, XIX/XX w., neorenesans, neobarok.
164. **Wojszyce**, woj. łódzkie, pow. kutnowski – dwór, 2 poł. XVIII w., barok (drewniany).
165. **Wola Boglewska**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – pałac, XIX w., neorenesans.
166. **Wola Chojnata**, woj. łódzkie, pow. rawski – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XIX w., neorenesans, spichlerz, stajnia, park krajobrazowy, pocz. XIX w.
167. **Wola Rasztowska**, woj. mazowieckie, pow. wołomiński – pałac, 2 poł. XVII w., barok (letnia rezydencja Jana III Sobieskiego; ob. szkoła podstawowa).
168. **Wola Suchożebrska**, woj. mazowieckie, pow. siedlecki – dwór, 1 poł. XIX w., klasycyzm, park krajobrazowy 1 poł. XIX w.
169. **Wyszków**, woj. mazowieckie, pow. wyszkowski – pałac, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (bywał tu poeta Cyprian Kamil Norwid).
170. **Zaborów**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, pocz. XX w., eklektyzm, secesja.
171. **Zaborówek**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, 1 poł. XIX w., neorenesans, klasycyzm.
172. **Zakrzew**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – dwór, poł. XIX w., eklektyzm.
173. **Zalesie**, woj. mazowieckie, pow. grójecki, gm. Grójec – dwór, 2 poł. XIX w., klasycyzm.
174. **Zamajdan-Olszyny**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – dwór Chrzanowskich, XIX w. (od listopada 1939 r. przebywali tu komendanci armii podziemnej: gen. Stefan Rowecki „Grot” i gen. Michał Karaszewicz-Tokarzewski; dwór był świadkiem opracowywania przez nich struktur organizacji Służby Zwycięstwu Polski – Związku Walki Zbrojnej czyli tworzenia Armii Krajowej).
175. **Zarybie**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – pałac, 1 poł. XX w., neobarok (ob. seminarium duchowne Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego).
176. **Zielonki-Parcela**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – pałac, poł. XIX w., neorenesans, eklektyzm, zabytkowy park.
177. **Żabia Wola**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – dwór, pocz. XIX w., klasycyzm.
178. **Żaków**, woj. mazowieckie, pow. miński – dwór 2 poł. XIX w., neogotyck, klasycyzm.
179. **Żdźary**, woj. mazowieckie, pow. grójecki – dwór, XIX w., klasycyzm.
180. **Żelechów**, woj. mazowieckie, pow. garwoliński – zespół pałacowo-parkowy: pałac, 2 poł. XVIII w., klasycyzm, oficyna, 2 poł. XVIII w., klasycyzm, park krajobrazowy, 2 poł. XVIII w.

IV. Pałace Warszawy:

1. **Belweder** – ul. Belwederska 54/56, zespół pałacowo-parkowy: pałac, 1 poł. XVIII w., klasycyzm (była siedziba Prezydenta RP; ob. muzeum marszałka Józefa Piłsudskiego), pawilon św. Diany (drewniany), Most Egipski, park, 2 poł. XIX w.
2. „**Królikarnia**” – Mokotów, ul. Puławska 113 a – zespół pałacowy: pałac, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (podczas Insurekcji Kościuszkowskiej rezydował tu Tadeusz Kościuszko; ob. Muzeum Xawerego Dunikowskiego – Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie), budynki gospodarcze, kuchnia, most, park krajobrazowy, XVIII w.
3. **Łazienki Królewskie** – ul. Agrykoli 1; wejście główne al. Ujazdowskie – zespół pałacowo-parkowy: **pałac „Na Wodzie”**, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (letnia rezydencja króla Stanisława Augusta Poniatowskiego; tutaj odbywały się słynne „Obiady Czwartkowe”; ob. muzeum), **pałac Myślewicki**, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (rezydencja ks. Józefa Poniatowskiego; ob. muzeum), **Biały Domek**, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (mieszkał tu przebywający na wygnaniu król Francji Ludwik XVIII), **Wielka Oficyna** [Szkoła Podchorążych tzw. „Podchorążówka”], XVIII w., klasycyzm (uczniowie Szkoły Podchorążych przejściem przez most Sobieskiego i szturmem na Belweder rozpoczęli Powstanie Listopadowe; ob. muzeum), oranżeria [Stara Pomarańczarnia], Nowa Pomarańczarnia, XVIII w. (teatr dworski, ob. muzeum), amfiteatr [„Teatr na Wyspie”], Stara i Nowa Kordegarda, Wodozbiór [tzw. „Rezerwuar”], palmiarnia, 2 poł. XIX w., d. stajnie i wozownie, Dom Ogrodnika, 1 poł. XIX w., Ermitaż, XVII/XVIII w., park XVII-XIX w.
4. **Pałac Blanka** – Stare Miasto, ul. Senatorska 14, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (podczas Powstania Warszawskiego poległ tu poeta i żołnierz AK Krzysztof Kamil Baczyński; pierwszy budynek w Warszawie odbudowany po zniszczeniach wojennych; ob. Ministerstwo Sportu).
5. **Pałac Borchów** [pałac Arcybiskupiej] – Stare Miasto, ul. Miodowa 17/19, XVIII w., barok, klasycyzm (ob. siedziba prymasa Polski).
6. **Pałac Branickich** [pałac „Na Skarpie”] – al. Na Skarpie 20/26, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (ob. Muzeum Ziemi PAN).
7. **Pałac Czapskich** [pałac Raczyńskich] – ul. Krakowskie Przedmieście 5, 2 poł. XVII w., barok (ob. Akademia Sztuk Pięknych).
8. **Pałac Jabłonowskich** – Plac Teatralny, ul. Senatorska 14/16, XVIII w. (ob. bank).
9. **Pałac Kazimierzowski** – ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 1 poł. XVII w., klasycyzm (pałac fundacji króla Jana Kazimierza; ob. siedziba rektoratu Uniwersytetu Warszawskiego i Muzeum Historii UW), mur oporowy, ogród.
10. **Pałac Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu** – Plac Bankowy 3/5, 1 poł. XIX w., klasycyzm (pracował tu jako aplikant Juliusz Słowacki; ob. siedziba Prezydenta Warszawy, Urząd m. st. Warszawy i Mazowiecki Urząd Wojewódzki) oraz **pałac Ministra Skarbu**, 1 poł. XIX w., renesans (ob. biura Urzędu m. st. Warszawy).
11. **Pałac Krasińskich** [pałac Rzeczypospolitej] – pl. Krasińskich 5, 2 poł. XVII w., barok (ob. Biblioteka Narodowa), ogród, pocz. XVIII w., brama, 2 studnie.
12. **Pałac Krasińskich na Ursynowie** – Ursynów, ul. Nowoursynowska 166, poł. XVIII w., klasycyzm, neorenesans, park XVIII-XIX w.
13. **Pałac Lubomirskich** – pl. Żelaznej Bramy 10, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (celem zamknięcia kompozycji tzw. „Osi Saskiej” w 1970 r. pałac obrócono o 78 stopni; operacja trwała półtora miesiąca).
14. **Pałac Małachowskich** – Stare Miasto, ul. Senatorska 11, poł. XVIII w., barok (ob. Zarząd Główny PTTK).
15. **Pałac Mostowskich** – Muranów, ul. Nowolipie 2, 2 poł. XVIII w., barok (koncertował tu Fryderyk Chopin; ob. Komenda Stołecznej Policji).
16. **Pałac Paca** [pałac Radziwiłłów] – Stare Miasto, ul. Miodowa 15, 2 poł. XVII w., barok, klasycyzm (wzniesiony dla Radziwiłłów, później własność gen. Ludwika Michała

Paca, uczestnika wojen napoleońskich, adiutanta cesarza i członka Rządu Tymczasowego podczas powstania listopadowego; wystawne i kosztowne pałace Paca, dowodziły jego bogactwa i przeszły do skarbnicy polskich powiedzonek w postaci: „*Wart Pac pałaca, a pałac Paca*”; ob. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej), budynek bramny, 1 poł. XIX w.

17. **Pałac „Pod Blachą”** – Stare Miasto, pl. Zamkowy 2, pocz. XVIII w., barok (mieszkał tu ks. Józef Poniatowski).
18. **Pałac Potockich** – ul. Krakowskie Przedmieście 15, XVIII w., klasycyzm (ob. siedziba Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego).
19. **Pałac Potockich w Natolinie** – Ursynów, ul. Nowoursynowska 84, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (ob. siedziba Centrum Europejskiego Natolin), oficyna, pawilon ogrodowy [świątynia dorycka], domki dozorców, gajówka, akwedukt, park, pocz. XIX w.
20. **Pałac Prezydencki** [pałac Radziwiłłów, pałac Namiestnikowski] – ul. Krakowskie Przedmieście 46/48, XVII w., klasycyzm (największy z warszawskich pałaców; ob. siedziba Prezydenta RP).
21. **Pałac Przebendowskich** [pałac Zawiszów] – al. Solidarności 62, 1 poł. XVIII w., barok (ob. Muzeum Niepodległości i Kino Paradiso).
22. **Pałac Saski** – Ogród Saski, pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego (nieistniejący dziś barokowy pałac z pocz. XVIII w., który po zniszczeniach podczas Powstania Listopadowego przebudowano w stylu klasycyzmu dodając koryncką kolumnadę [umieszczono tu później Grób Nieznanego Żołnierza, który do dziś znajduje się w jej pozostałościach]; rezydencja królewska Sasów; w dwudziestoleciu międzywojennym mieścił się tu Sztab Generalny Wojska Polskiego, a w latach 1930-37 Biuro Szyfrów, gdzie po raz pierwszy złamano kod niemieckiej maszyny szyfrującej Enigma; w roku 2006 podczas prac archeologicznych odsłonięto fundamenty pałacu i udostępniono je publiczności; pałac ma być odbudowany i oddany w roku 2009).
23. **Pałac Staszica** – ul. Nowy Świat 72, pocz. XIX w., klasycyzm (ob. siedziba Polskiej Akademii Nauk oraz Towarzystwa Naukowego Warszawskiego).
24. **Pałac Tyszkiewiczów-Potockich** – ul. Krakowskie Przedmieście 32, 2 poł. XVIII w., klasycyzm (ob. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego), oficyna.
25. **Pałac Zamoyskich** – ul. Foksal 1/2/4, 2 poł. XIX w., neorenesans, 2 oficyny, domek dozorczy, park.

V. Inne obiekty:

1. **Czarnolas**, woj. mazowieckie, pow. zwoleński – dworek (mieszkał tu i tworzył poeta Jan Kochanowski; ob. muzeum).
2. **Gołotczyzna**, woj. mazowieckie pow. ciechanowski – Willa „Krzewnia” (mieszkał tu i tworzył pisarz Aleksander Świętochowski; ob. Muzeum Pozytywizmu i Muzeum Szlachty Mazowieckiej), obok dworek Aleksandry Bąkowskiej [współpracownicy Aleksandra Świętochowskiego], park krajobrazowy.
3. **Kuklówka Zarzeczna**, woj. mazowieckie, pow. żyrardowski – dwór modrzewiowy, 2 poł. XIX w. (mieszkał tu i tworzył malarz Józef Chełmoński).
4. **Podkowa Leśna**, woj. mazowieckie, pow. grodziski – Willa „Stawisko”, żartobliwie zwana pałacem, XX w. (1924-28), klasycyzm (d. własność poety i prozaika, współtwórcy grupy Skamander Jarosława Iwaszkiewicza i jego żony Anny; bywało tu wiele znanych osób świata kultury, m. in. poeta i noblista Czesław Miłosz, poeta i żołnierz AK Krzysztof Kamil Baczyński, poeci Jan Lechoń, Antoni Słonimski i Julian Tuwim, pisarze Stanisław Dygat i Jerzy Putrament, reżyser, scenarzysta i kompozytor Leon Schiller, kompozytor Karol Szymanowski, kompozytor i dyrygent Witold Lutosławski, pianista Artur Rubinstein, a także filozof, etyk i estetyk Władysław Tatarkiewicz oraz pisarz, publicysta i krytyk muzyczny Jerzy Waldorff; ob. Muzeum im. Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów).

5. **Sulejówek**, woj. mazowieckie, pow. miński – dworek „Milusin” (w latach 20. XX w. mieszkał tu marszałek Józef Piłsudski, ob. muzeum), pocz. XX w., klasycyzm.
6. **Warszawa** – Barbakan (budowla obronna w pasie warszawskich murów obronnych na przejściu ze Starego Miasta do Nowego Miasta), 1 poł. XVI w., gotyk.
7. **Wola Okrzejska**, woj. lubelskie, pow. łukowski – d. oficyna dworska, 1 poł. XIX w., (miejsce urodzenia Henryka Sienkiewicza – późniejszego noblisty; ob. muzeum).
8. **Wołomin**, woj. mazowieckie, pow. wołomiński – „Dom nad Łąkami” [Dom Nałkowskich], XIX w. – Muzeum Wacława i Zofii Nałkowskich.
9. **Zagórze**, woj. mazowieckie, pow. otwocki – dworek Rodziewiczówny „Wyraj”, pocz. XX w. (tu Maria Rodziewiczówna mieszkała przez 2 ostatnie lata swojego życia i napisała *Lato leśnych ludzi*).
10. **Żelazowa Wola**, woj. mazowieckie, pow. sochaczewski – Dom Chopina [d. oficyna dworu Skarbków], pocz. XIX w. (miejsce urodzenia Fryderyka Chopina; ob. muzeum).

VI. Obiekt dodatkowy obowiązkowy:

- **Pilaszków**, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni – Muzeum Dworu Polskiego (obowiązkowo na stopień złoty odznaki).

UWAGA! Muzeum Dworu Polskiego w Pilaszkowie jest obiektem obowiązkowym na stopień złoty odznaki (o ile nie był on zaliczony wcześniej przy zdobywaniu poprzednich stopni odznaki).

Kanon opracował Roman Henryk Orlicz – Instruktor Krajoznawstwa Polski i Przewodnik Turystyki Pieszej II st.

Zalecana literatura:

Grupa I

Publikacje o obiektach z terenu Mazowsza oraz Warszawy i okolic

1. Bijak Szymon, Wojtyra Natalia [red.], *Kanon krajoznawczy województwa mazowieckiego*, Mazowieckie Forum Oddziałów PTTK, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2018, ISBN 9788365912176.
2. Fijałkowski Wojciech, *Szlakiem warszawskich rezydencji i siedzib królewskich*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1990, ISBN 83-7005-191-4.
3. Głębocki Wiesław, *Pałace Warszawy*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1991, ISBN 83-217-2814-6.
4. Głowacki Radosław, *Echa dawnej Warszawy. Zamki i pałace*, Wydawnictwo Skarpa Warszawska, Warszawa 2017, ISBN 978-83-63842-39-0.
5. Herz Lechosław, *Mazowsze (seria Wędrówki po Polsce)*, Wydawnictwo Wiedza i Życie, Warszawa 2005, ISBN 83-7184-355-0.
6. Herz Lechosław, *Wędrówki mazowieckie 1. Przewodnik dla dociekliwych*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 2001, ISBN 83-85557-82-2.
7. Jagiełło Jakub, Maciejewska Danuta, Perlińska Ewa, *Zapomniane miejsca Mazowsza. Okolice Warszawy – przewodnik*, Wydawnictwo Ciekawe Miejsca.net, Warszawa 2009, ISBN 978-83-928349-1-5.
8. Jagiełło Jakub, Maciejewska-Bogusz Danuta, Perlińska-Kobierzyńska Ewa, Szymański Michał, *Zapomniane miejsca Mazowsza. II edycja – przewodnik*, Wydawnictwo Ciekawe Miejsca.net, Wydanie 2, Warszawa 2014, ISBN 978-83-63424-41-1.
9. Jaroszewski Tadeusz S. [tekst], Morek Jan [zdjęcia], *Pałace Warszawy. The palaces of Warsaw. Warschauer Paläste*, Wydawnictwo Radwan, Warszawa 1998, 2012, ISBN 83-901007-8-9.
10. Jaroszewski Tadeusz S., Baraniewski Waldemar, *Po pałacach i dworach Mazowsza, część I*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1995, 1999, ISBN 83-204-2273-6.
11. Jaroszewski Tadeusz S., *Po pałacach i dworach Mazowsza, część II*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1996, 1999, ISBN 83-204-2401-1.
12. Jaroszewski Tadeusz S., Gierlach Marek, *Po pałacach i dworach Mazowsza, część III*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1998, ISBN 83-204-2425-9.
13. Jaroszewski Tadeusz S., *Księga Pałaców Warszawy*, Wydawnictwo Interpress, Warszawa 1985, ISBN 83-223-2047-7.
14. Jaroszewski Tadeusz S., *Pałace i dwory w okolicach Warszawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992, ISBN 83-01-10910-6.
15. Kajzer Leszek, *Zamki i dwory obronne w Polsce centralnej*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2004, ISBN 83-7181-328-7.
16. Kwiatkowska Maria Irena, Kwiatkowski Marek, Wesółowski Krzysztof, *Znane i nieznane. Rezydencje, ludzie, wydarzenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, ISBN 83-01-13334-1.
17. Kwiatkowski Marek, *Pałace i wille Warszawy*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2014, ISBN 978-83-0603-370-0.
18. Libicki Piotr, Libicki Marcin, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2009, ISBN 978-83-7301-826-6.
19. Milanowska Barbara, *Pilaszków. 650 lat dziejów dworu i jego mieszkańców*, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Agencja Wydawnicza Egros, Warszawa 2009, ISBN 978-83-6062-360-2.
20. Parma Christian, Herz Lechosław, *Mazowsze*, Wydawnictwo Parma Press, Warszawa 2005, ISBN 83-7419-008-6.

21. Parma Christian, *Królewskie rezydencje Warszawy*, Wydawnictwo Parma Press, Warszawa 2001, ISBN 838574374X.
22. Parma Christian, Kwiatkowski Marek, *Warszawa Królewskie rezydencje. Warsaw Royal Residences* (wersja polsko-angielska), Wydawnictwo Parma Press, Warszawa 2006, ISBN 837419071X.
23. Parma Christian [zdjęcia], Grunwald-Kopeć Renata [tekst], *Pałace Warszawy*, Wydawnictwo Parma Press, Warszawa 2001.
24. Rozbicka Małgorzata, *Siedziby średniej i drobnej szlachty na północno-zachodnim Mazowszu w drugiej połowie XVIII i pierwszej połowie XIX wieku*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 1999, ISBN 83-86842-60-1.
25. Skrok Zdzisław, *Mazowsze nieznane. Przewodnik dla poszukujących i niewtajemniczonych*, Wydawnictwo Stanisław Kryciński, Warszawa 1999, ISBN 83-85531-09-2.
26. Sypek Robert [oprac.], *Zamki, pałace i dwory Mazowsza*, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Wydawnictwo ARX, Warszawa 2004, ISBN 83-908167-1-7.
27. Sypkowie Agnieszka i Robert, *Zamki i warownie ziemi mazowieckiej*, Wydawnictwo TRIO, Agencja Wydawnicza EGROS, Warszawa 2002, ISBN 83-88185-22-5.
28. Turczyk Aleksander Grzegorz, *Historie sochaczewskie*, Wydawnictwo Poligrafia Danuta Pakuła, Sochaczew 2001.
29. Turczyk Aleksander Grzegorz, *Z Ziemi Sochaczewskiej*, Wydawnictwo Poligrafia Danuta Pakuła, Sochaczew 2002.

Grupa II

Publikacje o obiektach z całej Polski, zawierające opisy budowli z terenu historycznego Mazowsza (wymagane regulaminowo)

1. Becker-Kulińska Anna, Łęcki Włodzimierz [red.], *Kanon krajoznawczy Polski*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Wydanie 2 poprawione i uzupełnione, Warszawa 2005, ISBN 83-7005-475-7.
2. Bilińscy Agnieszka i Włodek, *Polskie zamki, pałace, dwory*, Wydawnictwo Videograf II, Katowice 2008, ISBN 978-83-7183-604-6.
3. Binkowska Magdalena [oprac. tekstu], Barna Szymon [zdjęcia], *Najpiękniejsze zamki Polski*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006, ISBN 8373047042.
4. Bogdanowski Janusz, *Architektura obronna w krajobrazie Polski. Od Biskupina do Westerplatte*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, ISBN 83-01-12223-4.
5. Borucki Marek, *Polska – Rezydencje królów i książąt*, Wydawnictwo Muza SA, Warszawa 2008, ISBN 978-83-7495-446-4.
6. Czapliński Konrad Kazimierz, *Zamki w Polsce. Castles in Poland. Schlösser in Polen* (tekst: polski, angielski, niemiecki), Wydawnictwo Videograf II, Katowice 2005, ISBN 83-7183-339-3.
7. Dvořák Marta, *Polska – dwory, zamki, pałace*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2012, ISBN 9788311124295.
8. Dvořák Marta, *Polska – dwory, zamki, pałace 2*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2005, ISBN 83-89550-94-6.
9. Dyba Olga, Gaczoł Andrzej, *Polska – Dwory*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2004, ISBN 83-89550-87-3.
10. Faryna-Paszkiewicz Hanna, Omilianowska Małgorzata, Pasieczny Robert G., *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, ISBN 83-01-13478-X.
11. Gaweł Łukasz, *Polska. Dwory*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2011, ISBN 978-83-7447-119-0.

12. Gawęł Łukasz, *Polska. Zamki*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2009, ISBN 978-83-7447-075-9.
13. Gaworski Marek, *Zamki, pałace, dwory w Polsce*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2012, ISBN 978-83-213-4695-3.
14. Glinka Tadeusz, Piasecki Marek, *Polska warta poznania. Najpiękniejsze zamki i pałace*, Wydawnictwo Publicat SA, Poznań 2005, ISBN 83-7341-533-5.
15. Guerquin Bohdan, *Zamki w Polsce*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1984, ISBN 83-213-3239-0.
16. Jaroszewski Tadeusz S., *Dwory i dworki w Polsce część 1 – przewodnik*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Muza SA, Warszawa 1997, ISBN 83-7079-874-8.
17. Jaroszewski Tadeusz S., *Dwory i dworki w Polsce część 2 – przewodnik*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Muza SA, Warszawa 1999, ISBN 83-7200-449-8.
18. Jaroszewski Tadeusz S., *Pałace w Polsce – przewodnik*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Muza SA, Warszawa 2000, ISBN 83-7200-585-0.
19. Kaczyńska Izabela, Kaczyński Tomasz, *Polska – najciekawsze zamki*, Wydawnictwo Muza SA, Warszawa 2005, ISBN 83-7319-810-5.
20. Kaczyńska Izabela, Kaczyński Tomasz, *Polska – Najpiękniejsze zamki. Poland – The most beautiful castles* (wersja polsko-angielska), Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Muza SA, Warszawa 2009, ISBN 978-83-7495-621-5.
21. Kajzer Leszek, Kołodziejowski Stanisław, Salm Jan, *Leksykon zamków w Polsce*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2005, ISBN 83-213-4158-3.
22. Marcinek Roman, *Polska – Dwory, zamki, pałace*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2002, ISBN 83-8808-071-7.
23. Markowski Stanisław, *Polski Dwór*, Wydawnictwo AA, Kraków 2007, ISBN 978-83-924857-0-4.
24. Moliński Zdzisław, *Zamki dwory pałace*, Wydawnictwo Tekst, Bydgoszcz 2002, ISBN 83-7208-036-4.
25. *Najpiękniejsze zamki i pałace w Polsce*, praca zbiorowa, Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2010, ISBN 978-83-7073-891-4.
26. *Najpiękniejsze zamki Polski*, praca zbiorowa, Wydawnictwo Fenix, Bełchatów 2009, ISBN 978-83-7513-620-3.
27. Olchowik-Adamowska Liliana, Ławecki Tomasz, *Polska – najpiękniejsze zamki i pałace. The most Beautiful castles and palaces* (tekst: polski, angielski), Wydawnictwo Papilon, Warszawa 2007, ISBN 9788360709313.
28. Omilanowska Małgorzata, *Polska – Pałace i dwory*, Wydawnictwo Muza SA, Warszawa 2005, ISBN 83-7319-837-7.
29. Pasieczny Robert, *Polskie zamki i pałace* (seria *Poznaj Swój Kraj*), Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2011, ISBN 9788377630648.
30. Pielesz Marcin, *Dwory polskie. Najpiękniejsze posiadłości ziemskie*, Wydawnictwo Dragon, Bielsko-Biała 2011, ISBN 978-83-62521-75-3.
31. Różycka Ewa, Kunkel Robert, *Polskie dwory, pałace i zamki. Zaproszenie do podróży*, Wydawnictwo Ibis, Poznań 2012, ISBN 978-83-7738-242-4.
32. Siwek Andrzej, Marcinek Roman, *Polska – Pałace*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2004, ISBN 83-89550-66-0.
33. Smoczyński Jerzy, *Najpiękniejsze zamki w Polsce*, Wydawnictwo Carta Blanca, Grupa Wydawnicza PWN, Warszawa 2010, ISBN 9788377050057.
34. Smoczyński Jerzy, *Zamki w Polsce. Zabytkowe warownie, współcześni rycerze, tajemnicze legendy*, Wydawnictwo Carta Blanca, Grupa Wydawnicza PWN, Warszawa 2011, ISBN 978-83-7705-147-4.
35. Szydłowski Tadeusz, Stryeński Tadeusz, *O pałacach wiejskich i dworach z epoki po Stanisławie Augustie i budowniczym królewskim Jakóbie Kubickim*, Wydawnictwo Graf_ika, Warszawa 2009, ISBN 978-83-61889-99-1.

36. Śliwa Zuzanna, *Zamki, dwory i pałace*, Wydawnictwo Podsiadlik-Raniowski, Poznań 2004, ISBN 83-7212-338-1.
37. Węgrzyn Maciej, *Zamkowy przewodnik po Polsce. 380 najważniejszych zamków*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2010, ISBN 978-83-7243-749-5.
38. Zielniewicz Tadeusz, *Rezydencje królewskie*, Wydawnictwo Bosz, Olszanica 2015, ISBN 978-83-7576-247-1.
39. Żybartowicz Zenon, *Najpiękniejsze dwory polskie*, Wydawnictwo Świat książki, Warszawa 2004, ISBN 83-7391-056-5.
40. Żybartowicz Zenon, *Pałace polskie*, Wydawnictwo Świat książki, Warszawa 2005, ISBN 83-247-0083-8.
41. Żybartowicz Zenon, Siemiatycka Krystyna, *Szlacheckie gniazda*, Wydawnictwo Alfa-Wero, Warszawa 2000, ISBN 83-7179-210-7.
42. Żybartowicz Zenon, *Zamki i pałace polskie*, Wydawnictwo Świat książki, Warszawa 2007, ISBN 978-83-7391-918-1.

Grupa III **Mapy**

1. Konopska Beata, *Polska – mapa zamków*, skala 1:750 000, Wydawnictwo PPWK, Warszawa 2006, ISBN 8373298320.
2. *Mapa zamków Polski*, praca zbiorowa, skala 1:900 000, Wydawnictwo Compass, Kraków 2018, ISBN 978-83-7605-874-0.
3. Marciniak Albin, *Zamki w Polsce. Castles in Poland* (mapa – informator), Wydawnictwo Libra, Rzeszów 2014, ISBN 978-83-7005-548-6.
4. Marciniak Krzysztof [oprac.], Biernat Katarzyna [red.], *Polska – mapa zamków, Poland – map of castles, Polen – Burgenkarte. Polsko – mapa hrady a zámky* (tekst: polski, angielski, niemiecki, czeski), skala 1:975 000, Wydawnictwo Kartograficzne Eko-Graf, Wrocław 2013, ISBN 978-83-61157-53-3.
5. Matusik Józef, Miszański Jerzy [oprac.], Łopatto Janusz, Awłasewicz Zofia [red.], *Zamki w Polsce – mapa*, skala 1:750 000, Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych, Warszawa 1974.
6. Matusik Józef, Miszański Jerzy, *Polska – mapa zamków*, skala 1:750 000, Wydawnictwo PPWK, Warszawa-Wrocław 1998, ISBN 83-7000-294-3.
7. Papaj Marcin, *Mapa zamków Polski*, skala 1:900 000, Wydawnictwo Turystyczne PLAN, Jelenia Góra 2013, ISBN 9788378680932.
8. *Polska – mapa zamków i pałaców*, praca zbiorowa, skala 1:750 000, Wydawnictwo Euro Pilot, Warszawa 2016, ISBN 9788380095809.